

УДК 81'373.612:811.14'03

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЗАЗДРОСТІ У ХРИСТИЯНСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ ПАРАДИГМІ

Оксана ЯСІНОВСЬКА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра загального мовознавства,
вул. Університетська, 1, к. 343, 79000 Львів, Україна,
тел.: (032) 239 47 56*

На матеріалі давньогрецької мови реконструйовано концепт φθόνος; виявлено його змістове наповнення, враховано специфіку вербалізації, встановлено структуру, окреслено перспективу досліджень; враховувалось представлення концепта у Старому Завіті, творах давньогрецьких письменників та писаннях християнських отців Церкви.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, Новий Завіт, φθόνος

Інтенсивний розвиток когнітивної лінгвістики, теоретичне осмислення поняття «концепт» і встановлення типологій концептів уможливило розуміння того, що концепт є парасольковим терміном, який об'єднує різні види ментальних явищ, функцією яких є структурування знань у свідомості людини [15, с. 115]. У наш час існує чимало типологій концептів, які виокремлюють сутнісні властивості схожих явищ чи об'єктів на підставі різних параметрів (А. Бабушкін, Н. Болдирев, С. Воркачов, В. Карасик, Г. Слишкін, М. Піменова). Однією з підставових для лінгвокультурології та когнітивної семантики є типологія за приналежністю концептів різним групам носіїв, в основі якої міститься бінарна опозиція «специфічність – універсальність». Згідно з цією типологією, концепти поділяються на специфічні – ті, які мають прив'язку до окремої (суб)культури (соціальної, етнічної, професійної, конфесійної тощо), та універсальні – такі, що мають загальнолюдську значимість і наднаціональний характер, хоч вони й можуть виявляти лінгвокультурну специфіку в певному соціодискурсивному середовищі [16, с. 86-88].

У центрі нашої уваги одна з концептуальних універсалій – заздрість.

Феномен заздрості цікавив мислителів з давніх часів (Арістотель, Р. Декарт, Б. Спіноза, Ф. де Ларошфуко, Ф. Бекон, І. Кант, А. Шопенгауер, С. К'єркегор та багато ін.). В останні десятиліття ним зацікавились соціологи, антропологи, психологи, психоаналітики (В. Гусова [5], М. Кляйн [9], П. Куттер [10], К. Муздибаєв [13], Г. Шек [30], Ю. Щербатих [19]). Аналіз праць цих та інших дослідників переконливо свідчить на користь того, що заздрість є антропологічною властивістю людини і тісно пов'язана з її соціальним життям. Зокрема Г. Шек, автор ґрунтовної праці «Der Neid. Eine Theorie der Gesellschaft», проаналізувавши роль і прояви заздрості в суспільствах, відмінних за ступенем соціально-економічного розвитку й віддалених географічно та хронологічно, доводить, що згадана емоція становить фундаментальний процес людської психіки, який полягає в порівнянні себе з іншими людьми і виявляється при несприятливому результаті цього порівняння [30].

В останні роки феномен заздрості привернув увагу також мовознавців, див. О. Єрмакова [7], Е. Лассан [12], І. Несветаїлова [14], Н. Григоренко [4], Є. Стефанський [18]. Однак їх розвідки скеровані головню на виявлення етнокультурних особливостей категорії заздрість і не враховують його універсальних рис. Причину цього вбачаємо, з одного боку, в зростанні інтересу до ідей В. фон Гумбольдта про світоглядний характер мови, що спонукає дослідників вивчати передусім національно-специфічні особливості досліджуваних концептів, з іншого – в табуованості самої проблеми заздрості, про що Ларошфуко писав ще в XVII ст.: «люди часто вихваляються найзлочиннішими пристрастями, але в заздрості, пристрасті боязкій і сором'язливій, ніхто не наважується признатися» [11, с. 6].

Тривале існування, національне осмислення й вербальне закріплення заздрості в різноманітних культурах, вказує на константний характер цього апостеріорного (досвідного, емпіричного) концепта, що, втім, не свідчить про його незмінність. Як підкреслює Ю. Степанов, константи мають незмінну й перемінну частини [17, с. 6], а отже, структуру таких концептів необхідно прослідковувати шар за шаром в їх історичній послідовності.

У цьому зв'язку значний інтерес має релігійний дискурс, аналіз якого вносить суттєві уточнення в розуміння феноменології заздрості. У християнському континуумі (і не тільки) під таким кутом зору найважливішу роль відіграє звернення до текстів Біблії – ціннісної основи моральних законів людства, яка, завдяки перекладові на майже 2000 мов, виявляє вплив не тільки на всю християнську релігійну, а й на світську літературу багатьох країн світу («Біблія – код культури» (Д. Ліхачов)). Іншим важливим джерелом є тісно пов'язана з християнством літературна спадщина Давньої Греції, врахування якої істотно не тільки у зв'язку з її впливом на формування християнських релігійних концептів, а й завдяки особливому відвертому ставленню давніх греків до заздрості, про що свого часу зазначав П. Волкот: «Заздрість завжди міститься в нас самих, але тільки греки виявились досить чесними, щоб визнати цей факт дійсності і, обговорюючи мотиви людської поведінки, говорити про нього повністю відкрито» [32, с. 7].

Отже, об'єктом статті є одна з констант морально-етичної системи цінностей – заздрість, засвідчена у християнській картині світу (ХКС). Предмет – його актуалізація концепта в давньогрецьких текстах Нового Завіту (НЗ), що є парадигмальною основою християнства. Завдання полягає в реконструкції представленого в них концепта заздрість. Матеріалом дослідження стали належні до згаданої концептуальної ділянки мовні одиниці, дібрані з критичного видання грецького тексту Нового Завіту (НЗ) К. Аланда і Е. Нестле [24]. Враховувалося представлення заздрості у Старому Завіті (СЗ) і творах давньогрецьких письменників. Для встановлення внутрішньої форми до уваги бралися роздуми ранньохристиянських апологетів, давні й сучасні філософські й теологічні трактати, також було використано матеріал лексикографічних праць.

У ХКС заздрість вважається одним із основних порушень Божого закону – «Бог є любов» (Ів. 4:8) (зокрема, виступає антитезою до настанови «любити ворогів») і була заборонена вже в найдавнішому моральному кодексі – Десяти Заповідях Мойсея («Не жадай дому ближнього свого, не жадай жони ближнього свого, ані раба його, ані невілниць його, ані вола його, ані осла його, ані всього, що ближнього твого!» (Вих. 20:17)). Починаючи з VII ст., вона віднесена до смертних гріхів, у переліках яких з часом перемістилася з четвертого місця (список Григорія Великого, VII ст.) на друге (Тома Аквінський, XIII ст.). З самого початку утвердження християнства заздрість було визнано істотною загрозою для життя віруючого, свідченням чого є її

категоричне засудження в найдавніших творах ранньохристиянських письменників – апостолів (авторів канонічних і апокрифічних текстів), апостольських отців і апологетів християнства. Зокрема, отці Церкви III–V ст. (Киприян Картагенський, Василій Великий, Григорій Ніський, Йоан Золотоустий) визначали заздрість як важкий гріх, яким не можна нехтувати; закликали ставитись до нього з великою обачністю й боятися його; вважали заздрість найгіршим гріхом і найзгубнішою пристрастю, оскільки заздрісник, випереджуючи того, кому заздрить, сам себе карає й мучить, ніколи не позбувається цього гріха й постійно в ньому перебуває. Тривалий і згубний вплив заздрості на суб'єкта відзначали й філософи, зокрема Ф. де Ларошфуко, Ф. Бекон: «заздрість завжди продовжується довше, ніж щастя тих, кому заздять» [11, с. 8]; «заздрість з усіх пристрастей найзавзятіша і найневгамовніша» [3, с. 368].

Як і у філософсько-етичних ученнях різного часу, де заздрість в цілому визнається як край негативне явище, що носить деструктивний характер, супроводжується злістю й жорстокістю, становить засмучення з приводу чужих благ і зумовлює ненависть, скупість та жадібність, у християнстві заздрість категорично засуджується: трактується як «почуття занепокоєння чи невдоволення, викликане процвітаням і перевагами, якими користуються інші» [23, с. 712; 28, с. 557]. Особливим баченням тут є тлумачення її як гріха, що полягає в бажанні мати благословіння й заслуги інших людей і особливо – духовні дари і блага Царства Небесного, які даються задарма, по благодаті [6, с. 352].

Перш, ніж перейти до виявлення й аналізу способів і засобів концептуалізації аналізованого концепта, вкажемо коротко на його вербалізацію в новозавітних книгах. Як складний комплекс концептуальних ознак, заздрість має різномірне представлення в новозавітному койне: вербалізується іменниками φθόνος «заздрість, ревності, недоброчливість» [29, с. 639], ζήλος, одним із значень якого є «заздрість, ревності, образа» [29, с. 255], дієсловами φθονέω «бути заздрісним, заздрити, виявляти злу волю, противитись комусь» [28, с. 638], ζηλώω у значенні «заздрити, ревнувати» [29, с. 255], παραζήλω «робити ревним, спричиняти заздрість» [29, с. 463]. Окрім лексем, аналізований концепт вербалізується словосполученням ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν «пожадливість очей», а також ідіомами ὀφθαλμὸς ποτερός «зле око» та εἰς χολῆν πικρίας εἶναι «бути в гіркій жовчі» [27] (останнє стійке сполучення вважається синонімом лексеми φθόνος [31, с. 89]). Згадані ідіоми служать засобом, який не просто сприяє уникненню повторів у тексті, але завдяки вторинній метафоризації дає додаткову характеристику об'єкта, розкриваючи якусь його ознаку. Одиницями вищого рівня, які представляють аналізований концепт, є речення (напр., Мр. 10:41, Лк. 22:24), а також більші фрагменти тексту, що охоплюють декілька віршів НЗ (Мт. 7:3-5; Мт. 27:11-18; Мр. 15:1-10 та ін.). У таких (структурно вищих) одиницях мови поняття заздрості об'єктивується не мовними засобами лексичної номінації чи словосполученнями, а виводиться контекстуально. Що ж до суб'єктів заздрості, то в НЗ для них відсутні спеціальні позначення; їх називають парафразами διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας «ті, які зруйнували собі думку і позбавили себе правди» (1Тим. 6:5), οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες «які так роблять» (Рим. 1:29; Гал. 5:20) та ін., а разом з іншими грішниками – іменують лексемами ἀνόητοι «нерозсудні», ἀπειθεῖς «непокірні», πλανώμενοι «збаламучені» (Тит 3:3), ὑλοκρίται «лицеміри» (Мт. 7:3-5).

Різнорівневе вербальне представлення аналізованого концепта вказує на його полеву структуру. Найбільш репрезентативними його одиницями (в тому числі й з

огляду на частотність) є лексеми φθόνος і ζήλος (використовувалися для позначення заздрості й у давньогрецьких письменників. У словниках синонімів НЗ згадані одиниці наводяться як відповідники [22, с. 58], хоч і не вважаються абсолютними синонімами [31, с. 86-90; 21, с. 529]. Вагомим аргументом для цього служить відмінність їх значень: якщо φθόνος у всіх випадках вживання має виключно негативне забарвлення – «*заздрість, ревності, недобррозичливість*», то ζήλος використовується як у поганому етичному сенсі – «*заздрість, ревності, образа*» (Ді. 5:17, Рим. 13:13; Гал. 5:20; Як. 3:14 та ін.), так і в позитивному значенні – «*пристрасність, старанність, ентузіазм*» (напр., Ів. 2:17; Рим. 10:2; 2 Кор. 7:11, 9:2 та ін.). А отже, ім'я аналізованого концепта задає лексема φθόνος.

Незважаючи на різнобічне вербальне представлення, в новозавітних текстах (які в СЗ) відсутнє спеціальне трактування заздрості, хоч вона згадується практично в усіх книгах цієї частини біблійного тексту – Євангеліях, Діях, Посланнях (за винятком послання Юди), а також в Одкровенні. Найбільше місця їй приділяється в посланнях апостола Павла, що, зрештою, закономірно, з огляду на значне місце, яке в його творах відводиться морально-етичній проблематиці.

У текстах НЗ заздрість однозначно ідентифікується як гріх, свідченням чого є введення її до більшості наявних у НЗ переліків поганих якостей, які характеризують неспокутуване життя грішників (Рим. 1:29; 13:13; 2 Кор. 12:20; Гал. 5:20; Мр. 7:21-23 та ін.). У таких контекстах її відносять до πονηρά «*зла*», ἡδοναί «*втіхи*», ἀδικία «*несправедливості*», ἐπιθυμία «*пожадання*», скверни (κοινωί τὸν ἄνθρωπον «*осквернене людину*»). Апостол Павло зараховує заздрість до вчинків, називаючи її ἔργα τοῦ σκότους «*вчинком темряви*», а також одним із ἔργα τοῦ σαρκός «*діл плоті*» (Рим. 13:13). Однак, незважаючи на ці та інші різнобічні маркери, заздрість в НЗ не є якимось чітко визначеним психічним станом чи процесом. Умовно її можна трактувати як дуже складну емоцію, яку одні люди можуть відчувати щодо інших (ἄλλήλοισ φθονοῦντες «*одні до других почувають заздрість*» (Гал. 5:26), яку за певних обставин можна викликати (Εὐώ παραξελύσω ὑμᾶς «*Я викличу заздрість у вас...*» (Рим. 10:19; 11:14) і яка, у свою чергу, може викликати інші емоції і стани, а також спричинити певні дії і вчинки людей, оскільки є тісно пов'язаною зі сприйняттям – зором (хтось бачить щось, що викликає заздрість), слухом (хтось чує щось, що викликає заздрість), ментальною сферою (хтось знає/намислює щось під впливом заздрості), бажаннями (хтось хоче щось, що має інший).

Як і в деяких інших смертних гріхах, в основі заздрості – пристрасть, точніше пристрасне бажання мати щось, чого заздрісник не має. Про таких апостол Яків говорить: ἐπιθυμεῖτε καὶ οὐκ ἔχετε «*Ви пристрасно жадаете, а не маєте*» (Як. 4:2). Джерелом заздрості є гординя; причиною її виникнення – бажання першості і влади (1 Тим. 6:3-4), що зумовлює змагальність, яка у більшості наведених у НЗ випадків є деструктивною. Згідно з Павлом, заздрість виникає через брак духовності в людині. Апостол пояснює це домінуванням тілесного в останній: **ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε. ὁ πῶς γὰρ ἐν ὑμῖν ζήλος καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε** «*бо ви ще тілесні. Якже між вами зависть та суперечки, то хіба ви – не тілесні і не поводитесь як звичайні люди?*» (1 Кор. 3:3), де заздрість серед «діл плоті» протиставляється καρπὸς τοῦ πνεύματος «*плодам Духу*» (Гал. 5:19-24).

У НЗ заздрість виявляє зв'язок із паталогічною метафорою – постає як ускладненна хвороби, що виникає в опанованій гординею людини, яка не дотримується засад

χριστιανσκου νιουερσιτυ, ι ε «κβωροу» на суперечки та дискусии: ει τις ετεροδιδασκαλει και μη προσερχεται υγιαίνουσι λόγοις, τοις του κυριου ημων Ιησου Χριστου, και τη κατ ευσεβειαν διδασκαλια, τετυφωται, μηδεν επισταμενος, αλλα νοσων περι ζητησεις και λογομαχιας, εξων γινεται φθονος, ξρις, βλασφημια, υπονοιαι πονηραι, διαπαραιτριβαι διεφθαμενων ανθρωπων τον νουν και απεστερημενων της αληθειας, νομιζοντων πορισμον εινα την ευσεβειαν «Α коли хтось навчає инакше й не притримується здорових слів, слів Господа нашого Исуса Христа та побожної науки, той розгордився, нічого не розуміє, хворий на пусті змагання та словесні суперечки. З цього виникають заздрість, сварка, зневаги, лукаві підозри, постійні спори людей, які зруйнували собі думку та позбавлених правди; які думають, що побожність то засіб зиску» (1 Тим. 6:3-5). Наявність у людей згаданого стану пояснюється головню їх психічним відхиленням, свідченням чого є вказівки на прикметне їм порушення здатності розуміти (ζηλοῦτε, και ου δύνασθε επιτυχειν «заздрите і не можете досягнути» (Як. 4:2)) та неспроможність орієнтуватись у просторі (ουκ οιδεν του υπαγει «куди йде не знає» (1 Йо. 2:11)). Самі ж заздрісники називаються руйнівниками власних думок: διεφθαμενων ανθρωπων τον νουν «ти, що зруйнували собі думку» (1 Тим. 6:4).

Заздрість у НЗ має локалізацію. Найчастіше локусом цієї емоції виступає тіло людини, її нутроці. У грецьких текстах НЗ це підкреслюється як граматично, так і лексично. Граматично локалізація заздрості в людському тілі виражається за допомогою приєднання εν «в», ек «з» у поєднанні з відповідними займенниками та іменниками, вжитими у формах непрямих відмінків, пор.: εν υμιν ζηλος «в вас заздрість» (1 Кор. 3:3, Як. 4:1), то ек του ανθρωπου екпоревомевон «виходить з людини» [про заздрість разом з іншими видами зла] (Мр. 7:20). Більше інформації про людину як локус аналізованої емоції дають одиниці лексичного рівня – лексема εσωθεν «всередині» (Мр. 7:21, 23) та вказівки на окремі органи людського тіла, в які поміщається згадана емоція. Зокрема про таке розташування свідчить контекст: ...παντα ταυτα та πονηρα εσωθεν екпоревεται και κοινοι τον ανθρωπον «...все те зло з середини виходить і занецишує людину» (Мр. 7:23). У Мр. 7:21-22 використовується подвійна (градуйована) локалізація – лексема εσωθεν супроводжується конкретизацією органу, який власне і вміщує заздрість. Цією частиною людського тіла називається серце: εσωθεν γαρ ек της καρδιας των ανθρωπων οι διαλογισμοι οι κακοι екпоревονται, порνευαι, κλοπαι... οφθαλμοι πονηροις... «з середини, із людського серця виходять лихі думки, розпуста, крадіж... завидюще око...». Як локус заздрості серце згадується в (Як. 3:14, Ді. 8:22-23).

Інший важливий локус аналізованої емоції – око. В НЗ вміщена в оці заздрість цілком закономірно пов'язується з однією з підсистем сприйняття – зором. Як і належить, ситуація зорового сприйняття включає двох основних учасників – того, хто сприймає, і те, що сприймається. Однак, наділені οφθαλμοι πονηροι «поганим оком», заздрісники бачать об'єкти не так, як люди, позбавлені заздрості. Новозавітні автори у властивій їм манері висловлюватись алегорично пояснюють це дією зовнішніх подразників – по-перше, потраплянням в орган зору стороннього предмету (напр., докός «колоди»), що, у свою чергу, зумовлює втрату чутливості ока (опанований заздрістю ου κατανοεις «не помічає» зайвого предмету в своєму оці (Мт. 7:4)), по-друге, його засліпленням (у цьому випадку використовується оксиморон η σκοτια ετυφλωσεν τους οφθαλμους αυτου «темрява у нього засліпила очі»).

Згадані функціональні стани організму мають свою каузацію. У першому випадку причиною виникнення заздрості називається прискіплива увага заздрісника до

ближнього та перебільшення його огріхів (τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; ἢ πῶς ἔρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου Ἄφες ἐκβάλλω τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου «Чого ж дивишся на скалку в оці брата твого? Колоди ж у власнім оці ти не помічаєш? Або як можеш своєму братові сказати: Дай, хай виїму скалку в тебе з ока, а он же колода в твоїм оці?» (Мт. 7:4)), у другому – ненависть до нього (δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ «Хто ж ненавидить брата свого, той у темряві перебуває, і в темряві він ходить, і куди йде, не знає, бо темрява у нього засліпила очі» (1Йо. 2:11)). Небезпека локалізованої в оці заздрості полягає в її потенційній здатності спричиняти інші гріхи – сварки (Лк. 22:24), ненависть (Тит 3:3), наклеп (Ді. 13:45), гнів (Мр. 10:41). Виявляє вплив локалізована в оці емоція й на самого експерієнцера стану (суб'єкта заздрості) – вражає його ментальну сферу, що виявляється в нездатності адекватно сприймати світ. Метафорично такий стан пов'язується з послабленням орієнтації заздрісника в просторі (οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει «куди йде, не знає»), головною причиною чого називається темрява, пор.: ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν «перебуває у темряві», ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ «у темряві ходить». Про дезорієнтацію свідчить також контекст ἡ σκοτία ἐτύφλωσεν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ «темрява у нього засліпила очі», де дієслово τυφλώω «сліпнути, осліплювати» використовується в переносному значенні – «збивати з пуття» (таке значення було прикметне вже античним авторам, зокрема, Платону, Секстові Емпірику та ін.)¹.

Локусом заздрості, згідно з НЗ, є також душа, на що вказує ад'єктивна характеристика цієї емоції – ψυχική «душевна» (Як. 3:14). Вміщена у цій нематеріальній субстанції заздрість мислиться водночас розташованою в тілі людини, з яким душа, згідно з християнськими віруваннями, становить єдність [8, с. 19]. Прикметно, що інтелектуальні й емоційні властивості (напр., розум і пристрасті) нематеріальній душі приписували також давні греки [див., напр. Платон], які також говорили і про симбіоз душі та тіла [25, с. 512].

Інші органи-локуси аналізованої емоції вказуються в НЗ нечітко. В Як. 4:1 заздрість разом з іншими гріхами вміщується ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν «у членах тіла», які, однак, не конкретизуються. Ще одним внутрішнім органом, який можна ідентифікувати як місце розташування заздрості, є печінка. Цей локус виокремлюється на підставі непрямих даних – завдяки ототожненню аналізованої емоції з жовчю. І накінець про місце розташування заздрості в людському тілі свідчить її асоціація з рідиною, що наповнює людину зсередини, див. (Ді. 5:17, 13:45). За межами людського тіла локусами заздрості є земля (заздрість називається ἐπίγειος «наземна») та світ (розташовується ἐν τῷ κόσμῳ «у світі», походить ἐκ τοῦ κόσμου «зі світу») (1 Йо. 2:16).

Загалом аналіз всіх контекстів, у яких прямо чи опосередковано йдеться про локалізацію заздрості, дозволяє виокремити такі просторові характеристики цієї емоції, як зовнішнє / внутрішнє, верх / низ.

Оскільки реконструкція концепта передбачає не тільки статичну лінеаризацію ознак єдиного поняття, але передусім скерована на встановлення типів, різновидів

¹ У давньогрецькій мові дієслово τυφλώω у прямому значенні означало «сліпнути, осліплювати», у переносному – «збивати з пуття» (Секст Емпірик), «засліплювати душу» (Платон) [26, с. 1592].

об'єктів і ситуацій, які входять до складу розглядуваного явища, звернемося до основних секторів аналізованого концепта.

Як і ряд інших емоційних концептів, заздрість належить до міжособистісної сфери людського існування, яка неминуче передбачає соціальний контекст – існування щонайменше двох осіб. Їй прикметна трьохактантна структура, яка включає суб'єкта заздрості (носія стану), об'єкта (стосовно кого вона виявляється), а також предмет (те, що викликає заздрість)

Суб'єктами заздрості в НЗ виступають як окремі індивіди (ворожбит Симон (Ді. 8:23)), так і представники різного роду суспільних об'єднань. У останньому випадку можна виокремити декілька соціальних груп (колективних суб'єктів), які, згідно з авторами НЗ, зазнають заздрості. Ними є: а) члени окремих юдейських релігійно-політичних течій – σαδδουκαῖοι «садукеї» (Ді. 5:17), φαρισαῖοι «фарисеї» (Мт. 12:4); б) юдейські законовчителі – γραμματεῖς «книжники» (Мт. 27:18); в) представники влади – πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ «старші народу» (Мт. 27:1), συνέδριον «синедрион» (єврейський сейм, найвища церковна, судова та політична влада) (Мт. 26:59); г) юдейські церковні служителі – ἀρχιερεῖς «архисвященники» (Ді. 5:17, Мт. 27:1), πατρίαρχαι «патріархи» (Ді. 7:9), г) окремі етноси, які проживають на певній території (солунські або антиохійські юдеї) (Ді. 13:45; 17:5), а також: д) ἔθνη «погани» (Рим. 11:11).

На перший погляд, автори НЗ пов'язують емоцію заздрості з тими, хто не приймає християнського вчення. Однак тут наводяться також контексти, в яких у непрямий спосіб вказується, що згадане почуття може виникнути й у найближчому оточенні Ісуса Христа. Наприклад, у Євангелії від Марка (Мр. 10:37-41) описано, як десять апостолів, почувши прохання Йоана і Якова до Ісуса Христа сидіти праворуч і ліворуч від Нього у Царстві Божому, обурилися. Їхній гнів спричинила заздрість, що хтось із них може виокремитися з-поміж інших: Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάνου «Почули про те десятеро, тож обурились на Якова та Йоана» (Мр. 10: 41) Подібний приклад виникнення заздрості серед учнів Ісуса Христа міститься й у Євангелії від Луки, де описується ситуація, в якій апостоли сперечаються, хто з них може вважатися більшим з-поміж себе: Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων «Знялась між ними й суперечка, хто з них має вважатися за більшого» (Лк. 22:24).

Як видно, заздрість може опановувати представників різних етнічно-територіальних (солунські, антиохійські юдеї), суспільно-політичних (синедрион, законовчителі, старші єврейського народу), релігійних (християни, погани) груп, а також тих, хто об'єднаний однією справою (наприклад, церковнослужителі, проповідники або послідовники того чи іншого вчення). Спільною ознакою тут є те, що почуття заздрості може виникати в середовищі рівних собі людей, мовою авторів НЗ – μου τὴν σάρκα «у своїх за тілом» (Рим. 11:14), τοῦ ἀδελφοῦ «у братів» (у цьому випадку йдеться як про кровну (Ді. 7:9), так і про духовну (Мт. 7:4; 1 Ів. 3:15) спорідненість): παραζηλώσω μου τὴν σάρκα «викличу заздрість у своїх за тілом» (Рим. 11:14), τί δὲ βλέπετε τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου «чого дивилися на скалку в оці брата свого?» (Мт. 7:4), див. також (1Ів. 3:15; 1Ів. 2:9, 11).

Однак зауважимо, що думка про виникнення заздрості в одному середовищі не є спостереженням власне новозавітних авторів. Такі міркування неодноразово висловлювалися й раніше – у книгах СЗ та у творах язичницьких грецьких письменників і поетів. Зокрема, у СЗ наводиться чимало контекстів, у яких йдеться про заздрість

між людьми, поєднаними родинними або іншими зв'язками, наприклад, між рідними сестрами («*І побачила Рахіль, що вона не вродила Якову. І заздрила Рахіль сестрі своїй, і сказала до Якова: «Дай мені синів! А коли ні, то я вмираю!»*» (Бут.4:3-8), братами (пор.: заздрість Каїна до Авеля (Бут. 4:3-8), до Йосипа його братів (пор.: «*І бачили його браття, що їх батько полюбив його [Йосипа] над усіх братів його, і зненавиділи його, і не могли говорити з ним спокійно. І снився був Йосипові сон, і він розповів своїм браттям, а вони ще збільшили ненависть до нього... І заздрили йому брати його»*» (Бут. 37:3-11)), земляками («*І посіяв Ісак у землі тій, і зібрав того року стократно, і Господь поблагословив був його. І забагатів оцей чоловік, і багатів усе більше, аж поки не став сильно багатий. І була в нього отара овець та кіз, і череда товару, і багато рабів. І заздрили йому филистимляни»*» (Бут. 26:12-14)), а також тими, хто зайнятий одним видом діяльності («*всяка в ділах спритність – то тільки обопільна заздрість»*» (Еккл. 4:4), див. також контекст (1Сам.18:7-9), у якому йдеться про заздрість Саула до Давида, зумовлену справедливим возвеличенням останнього співвітчизниками за військові здобутки та високі моральні якості).

Ще ґрунтовніші спостереження щодо вияву заздрості «серед рівних» знаходимо у творах античних авторів, згідно з якими вона може виникнути в середовищі жебраків (пор. Гомер «Одісея», Гесіод «Труди і дні»), правителів (Ксенофонт Афінський «Грецька історія»; Геродот «Історія»), закоханих (Лісій «Слово про любов»), сусідів (Піндар «Гіеронові Сиракузькому»); представників однієї професії – гончарів, столярів, співаків (Гесіод «Труди і дні»), кровних родичів (батька до сина (Платон «Менон»), братів один до одного (Геродот «Історія»), ровесників (Платон «Феаг», Геродот «Історія»), людей одного соціального статусу (Геродот «Історія»), земляків (Ксенофонт «Спогади про Сократа», Геродот «Історія», Демосфен «Проти Евблудіа», Ксенофонт «Грецька історія»). Істотні узагальнення з цього приводу зробив Арістотель, який, визначаючи заздрість як «певного роду печаль, що виникає при спогляданні благополуччя людей рівних нам і подібних або таких, які здаються подібними», розуміє під останніми людьми, близьких заздрісникові «за походженням, спорідненістю, віком, обдаруваннями, місцем проживання, славою, маєтком» [1, с. 94]. Особливо часто у творах античних письменників і поетів згадується про заздрість між друзями. Спостереження з цього приводу містяться в діалогах Платона («задоволення з приводу нещастя друзів породжується заздрістю», «заздрість – це смуток з приводу благ, які є у друзів сьогодні або були в них у минулому» («Філеб»), творах Піндара («заздрісники – ті, хто горює з приводу щастя друзів» (Діагору Родоському)), Ксенофонта (заздрість – деяка печаль, але не про нещастя друзів чи про щастя ворогів: заздрісники... – тільки ті, хто горює з приводу щастя друзів» («Спогади про Сократа»). Прикметно, що заздрість до друга в той час була настільки поширеним явищем, що її відсутність вважалась чеснотою небагатих, пор.: παῦροις γὰρ ἀνδρῶν ἐστὶ συγγενὲς τόδε, φίλον τὸν εὐτυχοῦντ' ἄνευ φθόνων σέβειν «мало хто з людей може шанувати друга без заздроців» [20, с. 176].

Психічний стан заздрісника не залишається непоміченим оточуючими, а виявляється візуально, оскільки, як відомо, існує певний «таємничий механізм» взаємодії між психічними станами людини й фізіологічними процесами, які протікають в її організмі [2, с. 59]. Згідно з авторами НЗ, заздрість бачать: εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὄρω σε ὄντα «*Бо в жовчі гіркії і в оковах неправди бачу тебе»* (Ді. 8:23), про неї довідуються: ἦδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρωκᾶν αὐτόν «*Бо він знав,*

що Його через заздрості видали» (Мт. 27:18). Останній приклад, хоч і не вказує прямо на спосіб виявлення заздрості, однак дозволяє припустити наявність зовнішніх симптомів цієї емоції, які помітні спостерігачеві і які він може інтерпретувати. Загалом у творах НЗ трапляється небагато вказівок про зовнішні ознаки заздрості. Незначну кількість подібних контекстів знаходимо й у старозавітних текстах та у творах язичницьких письменників, у яких в цьому випадку акцентується головним чином на специфічному погляді заздрісника, пор. (1Сам. 2:29, 32; Сир. 14:10). Античні автори наділяли заздрісним поглядом не тільки людей (Демосфен «Про підступне посольство»), а й богів (Есхіл «Агамемнон»). Окрім того, вони нерідко говорять про супутні заздрості емоції та емоційні стани, які мають характерну симптоматику. Напр., *гнів, сум, печаль*, що виникають у заздрісної людини через наявність у когось різного роду благ (Платон «Евтифрон», Ксенофонт «Спогади про Сократа» та ін.), а також *радість і задоволення* через їх втрату (Платон «Горгій», «Філеб», Геродот «Історія»). На амбівалентності згаданих емоцій особливо наголошував Платон, згідно з яким, заздрість – «суміш задоволення і страждання» (Платон «Філеб»).

Об'єктом заздрості в НЗ виступають християни – конкретні особи (Ісус Христос (Мт.12:14), Павло (Ді.13:45), Йосип (Ді. 7:9)) або ті чи інші групи проповідників християнського вчення – Йоан і Яків (Мр. 10:41), Йоан і Петро (Ді. 8:18-23), апостоли (Ді. 5:17). У цілому – це ті, хто володіє (або гіпотетично може володіти) чимось, що хотів би мати й сам заздрісник. Таке узагальнення щодо об'єктів заздрості можна зробити й у контексті творів язичницьких письменників.

Що ж до предмету заздрості, то в НЗ ним найчастіше виступають абстрактні категорії: чиїсь високі моральні якості – доброта: $\eta \acute{o} \acute{o}\phi\theta\alpha\lambda\mu\acute{o}\varsigma \sigma\upsilon\upsilon \rho\omicron\nu\eta\eta\rho\acute{o}\varsigma \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu \acute{o}\tau\iota \acute{\epsilon}\gamma\omega \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{o}\varsigma \acute{\epsilon}\iota\mu\iota$ «Хіба око твоє заздрє від того, **що я добрий**» (Мт. 20:15), першість у якійсь справі (напр., успіх Ісуса Христа й апостолів у проповідуванні християнського вчення й увага до них великої аудиторії), чиїсь особливі вміння (вміння Ісуса Христа та його учнів оздоровлювати і творити чуда), гіпотетична можливість виокремитись комусь із групи однодумців (заздрість поміж апостолів). В одному з контекстів, що є алюзією до СЗ, предметом заздрості названо храм: $\text{O} \zeta\eta\lambda\omicron\varsigma \tau\omicron\upsilon \acute{o}\iota\kappa\omicron\upsilon \sigma\upsilon\upsilon \kappa\alpha\tau\alpha\acute{\phi}\upsilon\epsilon\tau\alpha\iota \mu\epsilon$ «**Ревність до твого дому пожирає Мене**» (Йо. 2:17).

У СЗ «набір» предметів заздрості трохи ширший – згаданий емотивний стан можуть спричиняти як абстрактні категорії (напр., військові успіхи й благородство Давида (Пс. 106:16), можливість виховувати власного сина (Сир. 30:3), більша любов батька до одного з синів (Бут. 37:11), прийняття Богом пожертви лише від одного з двох братів (Бут. 4:4), так і володіння конкретними матеріальними благами (наявність у когось хліба (Сир. 14:10), великої кількості худоби і рабів (Бут. 26:14), власних дітей (Бут. 30:1) та ін. Ще глибші знання з цього приводу мали античні автори, які простежили, що колективну або індивідуальну заздрість можуть викликати різноманітні духовні й матеріальні, вроджені та набуті цінності, як наприклад, зовнішня краса (Платон «Менон»), ментальні здібності (*мудрість* (Платон «Гіппій молодший», «Теетет»), *розум* (Ксенофонт Афінський «Спогади про Сократа»)), високі моральні якості (Піндар «Ферону Акрагантському», Есхіл «Прометей прикований», Демосфен «Філіппіки»), здоров'я, освіта (Арістотель), молодість (Демосфен «Перша промова проти Філіпа»), щаслива доля (Есхіл «Перси»), щастя (Есхіл «Промови»), удача (Есхіл «Прометей прикований», Ксенофонт Афінський «Грецька історія»), знання

(Платон «Лахет»), освіта (Арістотель), досягнення в якійсь справі (твори поетів, які уславляють своїх авторів (Платон «Менон»), військові перемоги (Гомер «Іліада», Ксенофонт Афінський «Грецька історія»), особливі вміння (напр., успішне віщування (Платон «Евтифрон»)), різного роду відзнаки (високе військове звання (Ксенофонт Афінський «Грецька історія»), вияв привселюдної пошани (Есхіл «Агамемнон»), нагороди (Демосфен «Проти Лептина», «Проти Андротіона»), володіння матеріальними цінностями (Платон «Закони»), плодючою землею (Геродот «Історія»), багатство (Ксенофонт Афінський «Бенкет»), статус у суспільстві (Ксенофонт Афінський «Бенкет»), хоробрість (Платон «Лахет»), доблесть і дружба (Есхіл «Промови») і навіть – смерть (напр., заздрять тому, хто не дожив до біди, див. (Есхіл «Перси») та ін.

Згідно з НЗ, заздрість заторкує декілька систем людини, функціонуючи на ментальному, вербальному та фізичному рівнях.

На ментальному (когнітивному) рівні заздрість виявляється в:

- перебільшенні чужих недоліків і неврахуванні власних: τὴν δὲ ἐν τῷ σῶ ὀφθαλμῷ δοκῶν οὐ κατανοεῖς; ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου Ἄφερ ἐκβάλω τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σοῦ «*Чого ти дивишся на скалку в оці брата твого? Колоди ж у власнім оці ти не добачаєш? Або як можеш своєму братові сказати: Дай, хай вийму скалку в тебе з ока, а он же колода в твоїм оці? Лицемере! Вийми спершу із свого ока колоду, і тоді побачиш, як вийняти з ока брата твого скалку*» (Мт. 7:3-5);

- бажанні погіршити становище об'єкта заздрощів: Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνον καὶ ἔριν... χριστὸν καταγγέλλουσιν, οὐχ ἄγνῶς, οἰόμενοι θλίψιν ἐγείρειν τοῖς δεσμοῖς μου *Де-які із заздрощів та суперечки... звіщають Христа нещиро, гадаючи додати тягару моїм кайданам* (Флп. 1:15,17);

- задумуванні чиєїсь смерті (Ісуса Христа): Πρωίας δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὥστε θανατώσαι αὐτόν «*А коли настав ранок, усі первосвященники й старші народу зібрали нараду супроти Ісуса, щоб Йому заподіяти смерть*» (Мт. 27:1).

На вербальному рівні, згідно з авторами НЗ, заздрість проявляється у:

- запереченні чиїхось слів, обмовах, наклепі, пор.: ἰδόντες δὲ οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους ἐπλήσθησαν ζήλου καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ Παύλου λαλουμένοις βλασφημοῦντες «*Побачивши той натовп, юдеї сповнилися заздрощів і перечили словам Павла, і хулили*» (Ді. 13:45);

- брехні: δὲ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως αὐτὸν θανατώσωσιν «*Первосвященники та весь синаedrion шукали ложного свідчення на Ісуса, щоб його вбити*» (Мт. 26:59);

- сварках, суперечках і полеміці: ... πόθεν μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν «*Звідки ... сварки між вами? Чи не звідти: з пожадливістей ваших які воюють у членах ваших?*» (Як. 4:1-2); Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεκία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων «*Знялась між ними й суперечка, хто з них має вважатися за більшого*» (Лк. 22:24), див. також (Як. 3:14; 16);

- вихвалюванні, в тому числі: а) самовихвалюванні: εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθίαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε... «*Якщо ж гірку заздрість та сварку маєте в серці вашому, не хваліться...*» (Як. 3:14); б) вихвалюванні тих, хто заздрить: οἵτινες τὸ δίκαιωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσιν τοῖς πράσσουσιν «*Вони знають присуд Божий,*

ιό τι, ιό ινιότι τέκε, βάρτι σμερτι, α προτε νε τίλκι σάμι ινιότι, αλε ι ιό ινιότι τέκε» (Ριμ. 1:32);

- νεπρωρίύου (νεσιρору) σπιδууваннι релιγίуноу вченнι: Τινές μέν και διá φθόνου και έριν... χριστόν καταγγέλλουσιν, ουχ άγνώς... μου «Деякі із заздрюцив та суперництвa... звiцaють Христа нециро...» (Флп. 1:15, 17);

- нарадi знищити когось: Прωiας δέ γενομένης συμβούλιον έλαβон πάντες οι άρχιερείς και οι πρεσβύτεροι του λαου κατá του Ιησου όστε θανατώσαι αυτόν «Κοли настав ранок, усі первосвященники і старші народу скликали раду на Исуса, щоб його вбити» (Μτ. 27:1);

- πιδμωυλιανнι iнших до вбивства: Οι δέ άρχιερείς και οι πρεσβύτεροι έπεισαν τους όχλους ίνα αιτήσωνται τον Βαραββάν τον δέ Ιησουν άπολέσωσιν «Та первосвященники й старші намовили народ, – просити за Варавву, а Исуса – згубити» (Μτ. 27: 20);

- πιδбуруваннι до безладу: Ζηλώσαντες δέ οι Ιουδαίοι και προσλαβόμενοι τών άγοραίων άνδρας τινάς πονηρούς και όχλοποιήσαντες έθορύβουon τήν πόλιν... «Але заздрисні юдеї назибали з майдану якихось негидників, учинивши натовп і заходилися пидбурувати мiсто...» (Ді. 17: 5).

Що ж до конкретних деструктивних дiй, про які йдеться в НЗ, то вони можуть стосуватися як окремих осiб (мiжособистiсний рiвень взаємозв'язку), так i суспiльних груп (суспiльний рiвень взаємозв'язку).

Щодо осiб заздрiсть виявляється у:

- πιδкуπi (ворожбит Симон намагався πιδкупити апостолiв, щоб ти навчили його проганяти злих духiв), див. (Ді. 8:18-23);

- ув'язненнi: Άναστάς δέ ό άρχιερεύς και πάντες οι συν αυτώ, ή ούσα αίρεσις τών Σαδδουκαίων, έπλήσθησαν ζήλου και έπέβαλον τας χείρας έπι τους άποστόλους και έθεντο αυτους έν τηρήσει δημοσίá «Устав тодi первосвященник і всі ти, що були з ним, – то була секта садукеїв, – і, повні заздрюцив, наклали руки на апостолiв і вкинули їх до громадської в'язниці» (Ді. 5:17-18);

- продажу в рабство: Καί οι πατριάρχαι ζηλώσαντες τον Ιωσήφ άπέδοντο εις Αίγυπτον «А патриархи позаздрили Йосифу і продали його в Єгипет» (Ді. 7:9);

- загодiяннι смертi (розп'яття Исуса Христа (Μτ. 27:1-26)).

Щодо спiльнiоти дiями заздрисникiв є:

- орγανiзаτιа заколоту: Ζηλώσαντες δέ οι Ιουδαίοι και προσλαβόμενοι τών άγοραίων άνδρας τινάς πονηρούς και όχλοποιήσαντες έθορύβουon τήν πόλιν... «Ποζаздривши юдеї назибали з майдану якихось негидників, учинивши натовп і заходилися пидбурувати мiсто...» (Ді. 17:5);

- влаштування безладiв: όπου γάρ ζήλος και έριθiа, έκει άκαταστασία... «Бо де заздрiсть та чвари, там безлад...» (Як. 3:16);

- спонукання до вiйни, див. (Як. 4:1).

Цiкаво, що всі наведенi аспекти функцiонування заздростi були добре вiдомими i авторам СЗ, i античним πисьменникам. Зокрема, язичницькi автори в контекстi згаданого грiха говорили i про внутрiшнiй стан (вольову сферу) експерiенцера, який вцiлому полягав у небажаннi добра iншому (напр., заздрисник мовчить i не дає корисноу поради, коли його про це просять (Геродот «Исторiя»), зловтiщається перспективоу покари об'єкта заздростi (Геродот «Исторiя»), не бажає, щоб хтось користувався благами (Аристотель «Риторика»), притворюється лояльним до об'єкта заздростi (Демосфен «Филiппики»), так i про активнi вербальнi та фiзичнi впливи на об'єктiв заздростi,

напр., намовляння проти когось (Платон «Апологія Сократа»), підбурювання негідних людей до набріхування на когось (Демосфен «Філіппіки»), спричинення сварок (Ксенофонт Афіський «Спогади про Сократа»), наклепів (Платон «Закони», Піндар «Ферону Акрагантському», Геродот «Історія»), обмов (Піндар «Агесію Сиракузьському»), применшення чиїхось успіхів (Геродот «Історія»), привселюдне приниження (Платон «Горгій»), позбавляють заслужених відзнак (Геродот «Історія»), обмежують свободу дій (позбавляють можливості звертатись з промовою до народу (Демосфен «На захист Ктесифона»); нанесення шкоди (Ксенофонт Афіський «Спогади про Сократа»), ведення війни (Ксенофонт Афіський «Спогади про Сократа», Гесіод «Труди і дні»).

Як показує проведений аналіз, при концептуалізації заздрості новозавітні автори спиралися як на СЗ, так і на твори античних письменників. З них більший вплив виявило вчення про заздрість язичницьких авторів, яке, вважаємо, й заклало інтелектуальні основи новозавітного концепта.

Загалом у текстах НЗ концепт *φθόρος*: 1) домінанта християнської культури, йому приділяється вагоме місце практично в усіх книгах НЗ, хоч спеціальне трактування заздрості тут відсутнє; 2) засвідчує номінативну щільність: вербалізований численними одиницями різних рівнів; 3) як поняття релігійної свідомості містить універсальні ознаки: онтологічні – земне буття (локуси – *людина, земля, світ*), постійна тривалість; гносеологічні – відсутність зв'язку з модусом віри; аксіологічні – гріх, відхилення від норми, загроза для людини, модальні – необхідність викорінення; 4) має трикомпонентну актантну структуру (суб'єкт – предмет – об'єкт); 5) його окремі сектори пов'язані з ментальною, вербальною та фізичною (включає міжособистісний і суспільний рівні взаємозв'язку) сферами. Такий «набір» ознак морально-етичної категорії заздрість виглядає в цілому доволі «сучасно» – основні його компоненти, як показують лінгвокультурологічні дослідження заздрості, прикметні концептам різних мовних картин світу (автор упевнився в цьому на підставі реконструкції концепту заздрості в українській лінгвокультурі). Причину цього вбачаємо у вагомості релігійних концептів у культурі будь-якого народу, в житті якого релігія відіграє ключову роль.

Перспективою подальших досліджень новозавітного концепта *φθόρος* в плані виокремлення його універсальних рис може стати аналіз властивих йому концептуальних метафор; актуально вважаємо також реконструкцію аналізованого концепта в релігійному дискурсі отців Церкви, у яких тема заздрості здобула значне висвітлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аристотель. Риторика / Аристотель // Античные риторика / Пер. Н. Платоновой. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – С. 15-164.
2. Арутюнова Н.Д. О стыде и стуже / Н.Д. Арутюнова // ВЯ, 1997. – № 2. – С. 59-70.
3. Бэкон Ф. Опыты, или наставления нравственные и политические / Ф. Бэкон // Сочинения в 2-х т. – Т. 2. – М.: «Мысль» (Философское наследие), 1978. – 575 с.
4. Григоренко Н.В. Языковая репрезентация концепта, вербализуемого лексическими единицами со значением зависть / Н. Григоренко // Единство системного и функционального анализа языковых единиц : межвуз. сб. науч. трудов. – Вып. 8: в 2 ч. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2005. – Ч. 1. – С. 104-107.
5. Гусова В. Зависть как социальный феномен / В. Гусова: Автореф. на соиск. науч. степ. канд. фил. наук. – М., 2006. – 24 с.

6. Евангельский словарь библейского богословия / Ред. У. Эхуэлл. – Санкт-Петербург: Библия для всех, 2004. – С. 352.
7. Ермакова О.П. Концепты совесть и зависть в их языковом выражении / О. Ермакова // Русский язык сегодня. Сб. тр. / Отв. Ред. Л.П. Крысин. – М., 2000. – Вып. 1. – С. 375-385.
8. Іларіон (Огієнко І.) Душа: Мовно-семантичний нарис / І. Огієнко // Віра й культура. – Число 8-9 (152-153). – Вінніпег, 1966. – С. 18-21.
9. Кляйн М. Зависть и благодарность. Исследование бессознательных источников / М. Кляйн / Пер. с англ. Информационный центр психоаналитической культуры Санкт-Петербурга. – СПб.: Б.С.К., 1997. – 100 с.
10. Куттер П. Любовь, ненависть, зависть, ревность. Психоанализ страстей / П. Куттер / Пер. с нем. С. Панкова. – СПб.: Б.С.К., 1998. – 120 с.
11. Ларошфуко Ф. де. Максимы и моральные размышления / Ф. де Ларошфуко. – М.: Худ. лит., 1959. – 96 с.
12. Лассан Э. Еще раз о зависти: общечеловеческой и русской / Э. Лассан // *Respectus Philologicus*, 2005. – № 8. – С. 184-199.
13. Муздыбаев К. Психология зависти / К. Муздыбаев // *Психологический журнал*, 1997. – Т. 18. – № 6. – С. 3-12.
14. Несветайлова И.В. Вербальная репрезентация эмоциональных концептов «зависть и ревность» в англоязычном художественном пространстве / И. В. Несветайлова // *Язык и национальное сознание: проблемы сопоставительной лингво-концептологии*. – Армавир, 2006. – Вып. 1. – С. 41-44.
15. Попова З.Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с.
16. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : [монографія] / А. М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
17. Степанов Ю. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 3-е, испр. и доп. / Ю. Степанов. – М.: Академический Проект, 2004. – 992 с.
18. Стефанский Е. Е. Концепты 'зависть' и 'ревность' в русской, польской и чешской лингвокультурах / Е. Е. Стефанский // *Русский язык в центре европы*. Издание Ассоциации русистов Словакии. – Банска Бистрица, 2006. – С. 14-21.
19. Щербатых Ю. В. Семь смертных грехов или психология порока / Ю. Щербатых. – М.: АСТ, 2010.
20. Aeschylus. Agamemnon // Aeschylus. Works: English & Greek, vol. 2: Oresteia / edited and translated by Alan H. Sommerstein [=Loeb Classical Library, 146]. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2008. – 544 p.
21. The Anchor Bible Dictionary / Ed. D. N. Freedman. – Vol. 2. – New York-London-Toronto-Sydney-Auckland, 1992. – P. 528-532.
22. Berry G.R. A dictionary of New Testament Greek synonyms, with indexes to Bauer's Greek-English Lexicon and Brown's Dictionary of New Testament Theology / G.R. Berry. – Grand Rapids: Zondervan Pub. House, 1979. – P. 95.
23. A Dictionary of the Bible dealing with language, literature, and Contents including the Biblical Theology (ed. by James Hastings). – Vol. 1. – New York, 1901. – P. 712-713.
24. The Greek New Testament, ed. by K. Aland, M. Black, C. Martini, B. Metzger (Nestle-Aland 27th Edition of the Greek New Testament). – Stuttgart, 1993.

25. Gurst G. Seele / G. Gurst // *Lexicon der Antike*. – Leipzig: Bibliographisches Institut, 1985. – P. 512.
26. Liddell H.G., Scott R. *Greek-English Lexicon*, 7th ed. – Oxford, 1890. – 1774 p.
27. Louw J.P., Nida E.A. *Greek-English Lexicon of the New Testament based on semantic Domains* / J.P. Louw, E.A. Nida. – New York: United Bible Societies, 1988.
28. *New Testament Theology* / Ed. by L. Coenen, E. Beyreuther, H. Bietenhard. – Vol. 1. – Grand Rapids, Michigan 1986. – P. 557-558.
29. Popowski R., *ks. Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu / wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych* / R. Popowski. – Warszawa: Vocatio, 1995. – 938 s.
30. Schoeck H. *Envy: A Theory of social behavior* / H. Schoeck. – New York: Harcourt, Brace, 1966. – 453 p.
31. Trench R.Ch. *Synonyms of the New Testament* / Trench R.Ch. – London, 1880. – 192 p.
32. Walcot P. *Envy and the Greeks. A Study of Human Behaviour* / P. Walcot. – Warminster, 1978. – vi+120 p.

*Стаття надійшла до редколегії 1.12.2010
Принята до друку 12.12.2010*

CONCEPTUALIZATION OF ENVY IN THE CHRISTIAN CULTURAL PARADIGM

Oksana YASINOVSKA

*Ivan Franko Lviv National University,
Department of General Linguistics,
vul. Universytetska, 1, r. 343, 79000 Lviv, Ukraine,
phone: (032) 239 47 56*

This article suggests, basing on the Greek vocabulary, a reconstruction of the concept ΦΘΟΝΟΣ, considering its semantic content, forms of verbalization, and structure. The reconstruction was carried out taking into account representation of this concept in the Old Testament, writings of the ancient Greek authors and Church Fathers. The prospects for further research is also outlined.

Ключові слова: *cognitive linguistics, concept, New Testament, φθόνος.*

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ЗАВИСТИ В ХРИСТИАНСКОЙ КУЛЬТУРНОЙ ПАРАДИГМЕ

Оксана ЯСИНОВСКАЯ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра общего языкознания,
ул. Университетская, 1, к. 343, 79000 Львов, Украина,
тел.: (032) 239 47 56*

На материале древнегреческого языка реконструирован концепт ΦΘΟΝΟΣ: выявлено его содержательное наполнение, учтены особенности вербализации, установлена структура, очерчены перспективы дальнейших исследований; учитывалось представление концепта в Ветхом Завете и сочинениях древнегреческих писателей, писаниях отцов Церкви.

Ключевые слова: *когнитивная лингвистика, концепт, Новый Завет, φθόνος.*